

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

Центр «Нова Європа»
Київ

НОРВЕЗЬКА МОДЕЛЬ ЧАСТКОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ:

ЩО МОЖЕ ЗАПОЗИЧИТИ УКРАЇНА?

Леонід Літра
Скайлер Блейк

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

Центр «Нова Європа»
Київ

Матеріал (Норвезька модель часткової інтеграції з Європейським Союзом: що може запозичити Україна?) підготовлено за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» в межах проекту «Між асоціацією та членством: що може бути наступною метою України у відносинах з ЄС?». Матеріал відображає позицію авторів і не обов'язково збігається з позицією Міжнародного фонду «Відродження».

Публікація підготовлена за загальної координації Леоніда Літри.

**НОРВЕЗЬКА МОДЕЛЬ
ЧАСТКОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ:
ЩО МОЖЕ ЗАПОЗИЧИТИ
УКРАЇНА?**

**Леонід Літра
Скайлер Блейк**

ЗМІСТ

3		КЛЮЧОВІ ЗНАХІДКИ:
5	Розділ 1.	ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ
7	Розділ 2.	ХАРАКТЕРИСТИКА ВІДНОСИН НОРВЕГІЇ ТА ЄС
11	Розділ 3.	АНАЛІЗ СПЕЦІАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ ЧАСТКОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
14	Розділ 4.	АНАЛІЗ ЗАСТОСОВНОСТІ КОМПОНЕНТІВ ІНТЕГРАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ
18	Розділ 5.	ВИСНОВКИ ТА ПРОГРАМНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ І ЄС
20		СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

КЛЮЧОВІ ЗНАХІДКИ:

- Найвлучнішою характеристикою норвезької моделі євроінтеграції є «приєднуємося так, аби не стати членом ЄС і аби нам це зійшло з рук». Норвегія — це «адаптивний нечлен»¹ Європейського Союзу, який не лише робить фінансові внески до бюджету ЄС, але й регулярно дотримує його рішень щодо внутрішньої й зовнішньої політики.
- Норвезька модель заснована на трьох окремих опорах.
 - ▶ У своїй європейській інтеграції Норвегія покладається на доступ до Спільного ринку через Європейську економічну зону (ЄЕЗ).
 - ▶ Норвегія запозичує політичні нововведення ЄС за вибірковим принципом; по суті, країна «купує» участь у політичних ініціативах ЄС в обмін на фінансові вигоди.
 - ▶ Попри те, що Норвегія не є членом ЄС, вона відстежує нормативні зміни в Європейському Союзі, а потім ухвалює національне законодавство, аби йти в ногу з постійно плінним курсом ЄС.
- Такий статус-кво у взаєминах між Норвегією та ЄС приніс дивовижні результати в економічному плані. Участь у ЄЕЗ дала Норвегії змогу ввійти до Спільного ринку ЄС. Водночас важко сказати, як повноправне членство в ЄС вплинуло б на успіхи офіційного Осло.
- Явний недолік статус-кво полягає у відсутності представленості Норвегії в процесі прийняття рішень ЄС. У 1994 році норвезький електорат офіційно засвідчив свою відмову від членства в Європейському Союзі і віддав перевагу більшій політичній автономії в порівнянні з державами-члени. Проте масштаб європейської інтеграції, здійсненої в межах ЄЕЗ, «купівля участі» в ініціативах ЄС та тривале запозичення норм Європейського Союзу значно послабили позицію Норвегії в ухваленні політичних рішень, фактично звівши її роль до «асоційованого статусу». На норвезьке суспільство здебільшого впливають рішення, прийняті в політичній системі, де норвезькі виборці не представлені. Відповідно, норвежці воліли отримати більше суверенітету, відмовившись від вступу до ЄС, але в підсумку отримали менший суверенітет, адже рішення ЄС знаходять застосування у Норвегії через механізм ЄЕЗ, де Норвегія не бере безпосередньої участі у формуванні політики.
- На обох загальнонаціональних референдумах щодо вступу до Європейського Співтовариства (пізніше ЄС) населення Норвегії проголосувало проти, посилаючись на прагнення до «політичної та культурної автономії».² Ймовірно, це пов'язано з високим рівнем політичного контролю, що його здійснювали Данія і Швеція протягом усієї історії Норвегії. Великі норвезькі міста та південний схід країни виступають за членство, утім периферія політичного спектра,

¹ Haugevik, Kristin. Diplomacy through the backdoor: Norway and the bilateral route to EU decision-making. *Global Affairs*, 3:3, 277–291. DOI: 10.1080/23340460.2017.1378586

² Archer, Clive. *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*. Routledge, 2004.

що здебільшого представлена на узбережжі та на сході, залишилася налаштованою категорично проти вступу до ЄС.³

- Норвезька модель становить собою політичний компроміс у спробі задовольнити вимоги обох груп. Статус-кво значною мірою вволює бажання проєвропейських виборців, надаючи певні переваги, як-от доступ до Спільного ринку, водночас зберігаючи уявлення про автономію для євроскептичних фракцій. Після приєднання до ЄЕЗ чимало норвежців вважали, що стимулів для повноправного членства мало, оскільки Норвегія вже отримувала багато переваг членства.
- На відміну від України, політичні партії Норвегії не мають одностайної позиції щодо того, чи варто скликати ще один референдум щодо членства в ЄС. Після референдуму щодо виходу Великої Британії з Європейського Союзу, під час якого відкрито обговорювали норвезьку модель, політикум офіційного Осло почав займати дедалі скептичнішу публічну позицію щодо життєздатності цього формату.
- У деяких сферах політики, як-от рибальстві, норвезька модель гальмує економічне зростання через властиві їй технічні бар'єри для торгівлі.
- Україна потребує ретельної оцінки норвезької моделі часткової інтеграції, щоб розпочати процес отримання повноцінного доступу до Спільного ринку ЄС і «чотирьох свобод». Це суттєво розширило б чинні рамки співпраці з ЄС та прискорило б фактичну інтеграцію, створивши необхідні умови для визнання європейської перспективи України.

³ Østerud, Øyvind. "Introduction: the peculiarities of Norway." *Western European Politics* 28, no. 4 (2005): 705–720.

РОЗДІЛ 1:

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Голосування 1972 року проти тіснішої співпраці з ЄС заклало підвалини сучасних двосторонніх відносин Норвегії та ЄС. Референдум 1994 року щодо членства в Європейському Союзі закріпив майбутню роль Норвегії як аутсайдера ЄС. Це, чи то пак ці, рішення Норвегії не вступати до ЄС здебільшого зумовлені поєднанням історичних, політичних та економічних причин, що будуть пояснені більш детально. Норвегія вкрай презирливо ставиться до зовнішніх сил, що впливають на норвезьку політику, з огляду на історичний вплив Данії, а потім Швеції на буття країни.⁴ У політичній царині норвезький метод європейської інтеграції — це, коротко кажучи, спроба досягти компромісу з більшістю населення, яка виступає проти членства в ЄС, із норвезьким парламентом, що підтримує вступ, та елітою з великих міст.⁵ Схоже, що населення Норвегії також дуже хвилює економічна незалежність у формуванні політики щодо сільського господарства й рибальства.⁶

Незважаючи на те, що Норвегія не входить до Європейського Союзу, вона має неабиякий рівень інтеграції з ЄС, а також економічної та оборонної співпраці. «Норвезький метод» можна спрощено пояснити як три окремі опори. Першим із них є процес інтеграції Норвегії

з Європою, що значною мірою залежить від доступу до Спільного ринку через ЄЕЗ. Додатковою опорою виступає прийняття Норвегією політики ЄС на разовій основі чи за вибіркоким принципом шляхом «пайової участі». Уряд Норвегії також продовжує оновлювати власну внутрішню політику відповідно до законодавства ЄС, що закладає третю опору. Ці три частини т. зв. «норвезького методу» європейської інтеграції дозволяють Норвегії отримати статус «квазі-члена» Європейського Союзу. Отже, Норвегія є «адаптивним нечленом» Європейського Союзу, взаємини з яким є не однорідною конструкцією, а клаптиковою ковдрою із понад 120 двосторонніх угод.⁷ Оскільки питання про членство в ЄС узагалі не розглядали, нині Норвегія, як правило, використовує підхід до європейської інтеграції, що можна охарактеризувати як «приєднуємося так, аби не стати членом ЄС і аби нам це зійшло з рук».

Разом із тим це неформальне членство, наразі добре відоме та ретельно обговорюване серед норвезьких політиків, не позбавлене недоліків, які вкотре опинилися в центрі уваги норвезького дискурсу після переговорів про Брекзит. Шляхом участі в процесі прийняття рішень Норвегія значною мірою отримує еко-

⁴ Archer, Clive. *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*. Routledge, 2004.

⁵ John E. Fossum. *What is the Norway model: Mode of affiliation or political compromise? ARENA University of Oslo, Norway*.

⁶ Archer, Clive. *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*. Routledge, 2004.

⁷ John E. Fossum. *What is the Norway model: Mode of affiliation or political compromise? ARENA University of Oslo, Norway*.

номічні переваги від ЄС. Норвезька модель створює обставини, за яких внутрішню політику переважно формують рішення, ухвалені в Брюсселі та інших європейських столицях, а не в Осло. Зараз різні політичні фракції в норвезькому парламенті відкрито обговорюють життєздатність цієї моделі.⁸

Порівнюючи норвезьку модель з українською, важливо розглядати її через специфічно норвезьку призму, аби проаналізувати кожну галузь цієї стратегії й оцінити життєздатність її перенесення на українські реалії. Попри наявність значних обмежень щодо застосування цієї моделі в Україні, зіставлення деяких аспектів є доцільним.

⁸ Haugevik, Kristin. Diplomacy through the backdoor: Norway and the bilateral route to EU decision-making. *Global Affairs*, 3:3, 277–291. DOI: 10.1080/23340460.2017.1378586

РОЗДІЛ 2:

ХАРАКТЕРИСТИКА ВІДНОСИН
НОРВЕГІЇ ТА ЄС

Починаючи з часів Данського, а тоді Шведського королівства, історія Норвегії упродовж усього XIX сторіччя була боротьбою за політичну та культурну автономію. Норвегія вийшла на міжнародну арену як незалежна держава в 1905 році, а вже незабаром опісля Першої світової війни стала країною наукою: невелика нація мореплавців потребує союзів для впливу та захисту від зовнішніх сил. Німецьке вторгнення до Норвегії під час Другої світової війни констатувало неспроможність країни захиститися від такого запеклого конфлікту, оскільки норвезькі сили не змогли самостійно відбити нацистську навалу. Як наслідок, визволення Норвегії за допомогою британських військ підкреслило опору на зовнішні сили для захисту норвезької незалежності.⁹ Відповідь на питання, чому Норвегія відмовилася від членства в Європейському Союзі в 1972 і 1994 рр., частково криється в різних думках серед норвезького населення в контексті обговорення їхньої довгої боротьби за автономію.¹⁰ Те, що зараз відомо нам як «норвезька модель», великою мірою є внутрішньополітичним компромісом, що дозволив Норвегії скористати з багатьох переваг Європейського Союзу, водночас задовольнивши євроскептиків у норвезькому уряді.

Прагнення до вступу в ЄС та європейської інтеграції не завжди виключають одне одного. Подібно до того, як деякі члени вирішили не приєднуватися до окремих сфер політики ЄС (наприклад, позиція Данія щодо єврозони), держави, що не є членами, у деяких випадках мають можливість зробити зворотне. Відмова від членства у 1972 році стала прецедентом на майбутнє, і відтоді Норвегія сподівалася зберегти певний рівень автономії в межах ширшої європейської політики. Взаємини офіційного Осло з Європейським Союзом — це не однорідна конструкція, а радше клаптикова ковдра з понад 120 двосторонніх угод. Отже, роль Норвегії у відносинах із ЄС найвлучніше можна описати як «адаптивний нечлен»¹¹ Європейського Союзу, який не лише робить фінансовий внесок у ЄС у численних сферах політики, але й регулярно виконує його внутрішньо- та зовнішньополітичні рішення. На практиці політична сутність норвезької моделі полягає в тому, щоб максимально наблизитися до Європейського Союзу в розробці та обговоренні політики без повної інтеграції в Союз з огляду на вищезгадані чинники. Цей підхід можна стисло описати так: «приєднуємося так, аби не стати членом ЄС з політичних причин і аби це зійшло нам із рук». Але як Норвегії це вдається? Складність і нюанси норвезької моделі європейської інтеграції можна спростити до трьох опор, кожній із яких присвячено окремий розділ цього дослідження.

⁹ Archer, Clive. *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*. Routledge, 2004.

¹⁰ Østerud, Øyvind. "Introduction: the peculiarities of Norway." *Western European Politics* 28, no. 4 (2005): 705–720.

¹¹ John E. Fossum. What is the Norway model: Mode of affiliation or political compromise? *ARENA University of Oslo, Norway*.

2.1 Опори

2.1.1 Опора перша: ЄЕЗ vs. ЄС

Осердям двосторонніх відносин виступає Європейська економічна зона (ЄЕЗ), яка в 1994 році дозволила Норвегії отримати доступ до Спільного ринку.¹² Угода про ЄЕЗ 1994 року включала кілька царин політики для інтеграції, як-от освіту, наукові дослідження й розробки, захист прав споживачів, туризм та процедури щодо захисту довкілля (також відомі як «флангова та горизонтальна політики»). До основоположних політичних сфер, що лишилися за межами угоди, належать включення до Європейського монетарного союзу (єврозони), митного союзу, зовнішньоторговельних процедур, спільної сільськогосподарської політики ЄС і податкового законодавства. Важливо зазначити, що на деякі з цих секторів політики впливають правила Спільного ринку.¹³

ЄЕЗ також є серцевиною внутрішньополітичного компромісу в межах «норвезького методу». Аналізуючи референдуми про вступ до ЄС як 1972, так і 1994 рр., можна помітити чітке розмежування за регіональною та соціокультурною ознакою. Великі норвезькі міста та південний схід однозначно віддали перевагу членству, причому Осло став особливо потужним оплотом проєвропейської позиції; проте периферія політичного ландшафту, здебільшого представлена на узбережжі та на сході, залишалася налаштованою категорично проти членства в ЄС, тому розбіжностей між результатами двох референдумів практично немає.¹⁴ Також важливо пам'ятати, що Норвегія приєдналася до ЄЕЗ разом із Європейським Союзом до референдуму про членство в 1994 році. Отже, ЄЕЗ стала політичним компромісом між двома групами виборців: вона

надала країні доступ до Спільного ринку, що задовольнило проєвропейських виборців, і зберегла при цьому уявлення про автономію для євроскептичних фракцій. Панувало переконання, що на той час стимулів для повноцінного вступу до ЄС бракувало, оскільки Норвегія вже отримувала багато переваг членства.¹⁵ Слід зазначити, що з приєднанням до Єдиного ринку ЄС Норвегія також користується з переваг «чотирьох свобод», спрямованих на гарантування свободи руху капіталу, товарів, послуг і людей. Це означає, що Норвегія запозичила ядро законодавства Європейського Союзу і в багатьох випадках її нормативно-правова база й соціально-економічна система подібна до членів ЄС.

2.1.2 Опора друга: ад хок угоди vs. ЄС

На додаток до Угоди про ЄЕЗ, Норвегія також отримала доступ до численних ініціатив ЄС на ад хок основі. На перший погляд, найпримітнішою з цього «меню» двосторонніх угод видається участь Норвегії у Шенгенській зоні й система вільного пересування на основі внутрішнього паспорта. Водночас приєднання Норвегії до Шенгенської зони є не стільки політичною перемогою Європейського Союзу, скільки, по суті, опосередкованим наслідком попередніх політичних домовленостей з країнами Північної Європи.

Складовою спеціального підходу Норвегії є т.зв. практика «пайової участі» (англ. «buy-in»), за якою країна купує можливість брати участь у політиках і проєктах ЄС за значні кошти. Ця практика існувала навіть до укладання Єдиного європейського акту і ЄЕЗ. Запровадження останньої засвідчило готовність Норвегії платити за участь у такій кількості сфер політики ЄС, що дозволена Європейським Союзом без

¹² Elliasen, Kjell A. Sitter, Nick. "The Quiet European: Norway's Quasi-Membership of the European Union." La Grande Europe (2004).

¹³ Fossum, John Erik. "What is the Norway model? Mode of affiliation or political compromise?." The Political Quarterly 90, no. 2 (2019): 266–273.

¹⁴ Østerud, Øyvind. "Introduction: the peculiarities of Norway." Western European Politics 28, no. 4 (2005): 705–720.

¹⁵ Fossum, John Erik. "What is the Norway model? Mode of affiliation or political compromise?." The Political Quarterly 90, no. 2 (2019): 266–273.

набуття офіційного членства. За наявною інформацією, вартість такої практики для Норвегії обчислюється десятками мільйонів євро на рік, що дає країні доступ до «флангових та горизонтальних політик» ЄС,¹⁶ але викликає подив з огляду на численні суперечності довкола членства в Європейському Союзі. Завдяки практиці «пайової участі» Норвегія досягла неймовірних результатів. Офіційний Осло співпрацює з ЄС у межах цивільних місій із врегулювання кризових ситуацій, ініціативах з безпеки кордонів, має політичну угоду з Європейським оборонним агентством,¹⁷ а також певний доступ до Спільної зовнішньої політики та політики безпеки (СЗППБ) Європейського Союзу.¹⁸ Із 2005 року Норвегія бере участь у Бойовій групі ЄС під головуванням Швеції.¹⁹ Процес «пайової участі» та його окремі компоненти будуть розглянуті більш детально в третьому розділі.

2.1.3 Опора третя — подальше запозичення політики ЄС

Практика «пайової участі» та інші спеціальні двосторонні угоди доповнюють третю опору норвезької стратегії інтеграції — процес постійного оновлення норвезької політики до стандартів Європейського Союзу в усіх можливих сферах, що надає динаміки тривалим двостороннім взаєминам. Своєю чергою, для офіційного Осло це означає, що він повинен поцілити в рухому мішень, адже законодавство ЄС зазнає змін, що знаходять відображення у норвезькому національному законодавстві. На додаток до Угоди про ЄЕЗ та спеціальних двосторонніх угод, уряди Норвегії вправно оновлювали свою політику, аби узгодити її зі

стандартами Європейського Союзу, у результаті чого «європеїзація» Норвегії часто відбувалася швидше, ніж в деяких членах ЄС. Наразі Норвегія запровадила приблизно три чверті законодавства Європейського Союзу в порівнянні з державами-членами ЄС, що повністю інтегровані в політику Союзу — саме цю тезу зазвичай наводять норвезькі політики. Колишній міністр закордонних справ Берге Бренде в інтерв'ю «BBC News» сказав, що «Норвегія не тільки виконує всі директиви ЄС, але й робить це найшвидше».²⁰

2.2 Політичні недоліки норвезької моделі

Модель «квазічленства» має очевидні переваги для обох сторін, і хоча Норвегія отримує певну вигоду, із якої користають повноправні держави-члени ЄС, вона, зрештою, формально все ще не є учасницею Європейського Союзу. Як наслідок, її взаємини з офіційним Брюсселем вирізняються не лише динамічністю, а й асиметричністю. І прибічники, і противники статус-кво погоджуються, що в системі є значні недоліки. Наприклад, Норвезька консервативна партія описує цю квестію як «проблему демократії»²¹ і вважає, що «норвезьке суспільство формують рішення, прийняті в політичній системі, де норвезькі виборці не представлені». Відповідно, Консервативна партія прагне, щоб на зміну нинішньому режиму ЄЕЗ прийшло повноправне членство. Інші політичні фракції в норвезькому парламенті мають протилежну думку. Центристська партія прагне демонтувати режим ЄЕЗ і замінити його

¹⁶ Eliassen, Kjell A., and Nick Sitter. "Ever closer cooperation? The limits of the 'Norwegian method' of European integration." *Scandinavian Political Studies* 26, no. 2 (2003): 125–144.

¹⁷ Gratrud, Torgeir. *Norwegian special forces: Their role in future counterinsurgency operations*. ARMY WAR COLL CARLISLE BARRACKS PA, 2009.

¹⁸ Eliassen, Kjell A., and Nick Sitter. "The Quiet European: Norway's Quasi-Membership of the European Union." *La Grande Europe* (2004).

¹⁹ Haugevik, Kristin. *Diplomacy through the backdoor: Norway and the bilateral route to EU decision-making*. *Global Affairs*, 3:3, 277–291. DOI: 10.1080/23340460.2017.1378586

²⁰ Там само.

²¹ Fossum, John Erik. „Representation under Hegemony?: On Norway's relationship to the EU." In *The European Union's Non-Members*, pp. 153–172. Routledge, 2015.

двосторонніми спеціальними угодами, аби забезпечити більшу автономію Норвегії щодо торговельної політики,²² що перегукується зі швейцарською моделлю двосторонніх угод. Це скрутне становище створює майже парадоксальну парадигму. У 1994 році норвезький електорат відмовився від членства в ЄС, формально віддавши перевагу більшій політичній автономії, ніж мають держави-члени, проте масштаб європейської інтеграції, здійсненої в межах ЄЕЗ, «купівля участі» в ініціативах ЄС та тривале запозичення норм Європейського Союзу значно послабили позицію Норвегії в ухваленні політичних рішень, фактично звівши її роль до «асоційованого статусу».

Полеміка довкола Брекзиту викликала нову дискусію про статус-кво, його ціну й вигоду. Із кута зору ідентичності чи культури, європейську інтеграцію сприймають як потенційну або реальну загрозу для «морально-релігійної спадщини»²³ країни. Проте більшість норвезьких урядів з ентузіазмом ставилися до подальшої інтеграції Норвегії в ЄС, навіть коли при владі перебували євроскептичні коаліції. Виключення з процесу прийняття рішень Європейського Союзу є проблемою, яку норвезькі політики досі чудово усвідомлюють. За словами колишнього прем'єр-міністра Норвегії Гру Гарлем Брунтланна, механізми зовнішньополітичного співробітництва з ЄС без офіційного членства нагадують європейську інтеграцію через «чорний хід», яка сприяє досягненню цілей, що відповідають інтересам норвезької держави.²⁴ Як наслідок, для Норвегії стало логічним спробувати здобути вплив всередині ЄС — зокрема в контексті трансатлантичної єдності, враховуючи її залежність від НАТО в питаннях безпеки. До наступного референдуму Європейський Союз і Норвегія повинні прийняти це квазі-членство як найкраще рішення для обох сторін.

²² Haugevik, Kristin. Diplomacy through the backdoor: Norway and the bilateral route to EU decision-making. *Global Affairs*, 3:3, 277–291. DOI: 10.1080/23340460.2017.1378586

²³ Piotr, Kobza. "Norway's Attitudes to European Integration Within Foreign Policy: Dilemmas of Non-EU European States in the Light of Developing the EU's Common Foreign and Security Policy." *Stosunki Międzynarodowe* 56, no. 1 (2020): 25–38.

²⁴ Там само.

РОЗДІЛ 3:**АНАЛІЗ СПЕЦІАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ
ЧАСТКОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ****3.1 Шенгенська угода**

Мабуть, найвидатнішим із досягнень ад гок підходу й часткової інтеграції стала участь Норвегії в Шенгенській зоні з правом на вільне пересування норвежців без закордонного паспорта та іншими пов'язаними галузями політики. Говорячи про приналежність Норвегії до Шенгенської зони, важливо пам'ятати, що ця угода була укладена, коли ідея Шенгену ще не була невід'ємною частиною політики Європейського Союзу. У поточній стратегії європейської інтеграції початкова Шенгенська угода включена до політики ЄС, що вносить невідповідність між угодою з Норвегією і сучасними договорами Союзу.²

Ще до існування Шенгенської зони Норвегія, Швеція, Фінляндія, Данія та Ісландія були (і досі є) членами нині де-факто застарілого Північного паспортного союзу, що був заснований 1954 року. Ця угода Ради міністрів північних країн дозволила вільне пересування людей між цими державами подібно до Шенгенської угоди.²⁵ Коротше кажучи, обидві країни Північної Європи, Норвегія та Ісландія, були прийняті до Шенгену, оскільки вони фактично зберегли попередній режим вільного пересування в межах Північного паспортного союзу, коли Данія, Фінляндія та Швеція приєдналися до

ЄС. Проста відповідь на те, чому Норвегії та Ісландії дозволено перебувати в Шенгенській зоні без членства в ЄС, полягає в тому, що вони все ще виконують обов'язки, покладені на них Північним паспортним союзом.

3.2 Сільське господарство та рибальство

Як було зазначено вище в Розділі 2.2, ЄЕЗ не охоплює сільського господарства й рибальства, а Норвегія не дотримується Спільної сільськогосподарської політики, за винятком європейських стандартів забезпечення якості для експорту до Європейського Союзу.²⁶ Рішення відмовитися від Спільної сільськогосподарської політики ЄС було серйозним для Норвегії, адже близько 40% усіх окремих нормативних актів, що вона запозичує від ЄС, пов'язані з сільськогосподарською політикою.²⁷ Причина такого рішення значною мірою полягає у відмінностях між уподобаннями Норвегії та ЄС, а тому Угода про ЄЕЗ була прописана так, аби врахувати ці розбіжності. Двостороння сільськогосподарська угода Норвегії з Європейським Союзом включає «спеціалізовану» сільськогосподарську та рибальську політику для Норвегії, що має ра-

²⁵ Cullen, Peter. "The schengen agreement with Iceland and Norway: Its main features." In ERA Forum, vol. 2, no. 4, pp. 71-75. Springer-Verlag, 2001

²⁶ Eliassen, Kjell A., and Nick Sitter. "Ever closer cooperation? The limits of the 'Norwegian method' of European integration." Scandinavian Political Studies 26, no. 2 (2003): 125-144.

²⁷ Fossum, John Erik. "What is the Norway model? Mode of affiliation or political compromise?." The Political Quarterly 90, no. 2 (2019): 266-273.

зючий вплив на торгівлю харчовою продукцією з Європейським Союзом.

Рибна промисловість Норвегії та двосторонні угоди з ЄС є водночас найскладнішими і найважливішими аспектами взаємин для норвезької економіки. Політика в галузі рибальства була названа основною економічною причиною, через яку Норвегія відмовилася від європейської інтеграції в 1972 році.²⁸

Риболовля постає у зовсім іншому світлі в контексті технічних бар'єрів у торгівлі між Норвегією та ЄС. Враховуючи малу чисельність населення країни, понад 90% її вилову риби продають за кордон, причому ЄС є найважливішим ринком: на нього припадає близько 60% усього експорту риби, тоді як на Росію і Японію — приблизно по 10%.²⁹ Парадокс у тім, що технічні бар'єри для торгівлі, зумовлені неучастю в Спільній сільськогосподарській політиці ЄС, можуть мати негативний вплив на норвезьку рибну промисловість. Ступінь торговельних бар'єрів може сильно відрізнятися залежно від продукту та ринку. Згідно з нинішньою політикою, імпортний податок ЄС на норвезький лосось (на який припадає 30% норвезького експорту морепродуктів) становить 2%, проте після переробки продукту в копчений лосось податок зростає до 13%. Важливо пам'ятати, що ці тарифи насправді вважають низькими завдяки двосторонній угоді з ЄС;³⁰ як порівняти, тарифи для Росії та Японії значно вищі — на рівні 3,5–15%.³¹

Норвежці виступають категорично проти політики ЄС щодо доступу до вод, управлін-

ня рибними запасами, замінників і технічних бар'єрів у торгівлі рибними продуктами, за винятком політики контролю якості. У жодному з цих випадків не спостерігають значного зовнішнього чи внутрішнього тиску для ухвалення змін у цих секторах. Прикметно, що норвезька політика районування досі діє в руслі норвезького методу інтеграції, за винятком правил, змінених, щоб дозволити регіональні інвестиції ЄС.³²

Коротше кажучи, норвезькі платники податків часто платять більше, ніж держави ЄС і навіть ті держави, яким вдається обійти Спільну сільськогосподарську політику. Івар Гаасланд з Університету Бергена виявив, що норвезька сільськогосподарська/рибальська політика щодо Європейського Союзу є дороговартісною і має негативний вплив на інші сектори норвезької економіки, а також, що лібералізація торгівлі в цих секторах дозволила б покращити загальне економічне становище.³³

3.3 Норвегія та оборонна політика ЄС

Від початку 90-х рр. XX ст. Норвегія поглибила співпрацю з ЄС в межах Спільної політики безпеки та оборони (СПБО). Відмітною рисою взаємодії Норвегії з СПБО, на противагу ЄЗ чи Шенгенській зоні, є те, що угоди про співпрацю в галузі оборони майже завжди укладають на ад гок основі. СПБО слугує для Норвегії джерелом політичних позицій, солідаризація з якими забезпечує доступ до рин-

²⁸ Archer, Clive. *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*. Routledge, 2004.

²⁹ Gaasland, Ivar. "Agriculture versus fish—Norway in WTO." *Food Policy* 34, no. 4 (2009): 393–397.

³⁰ Brunstad, Rolf Jens. Gaasland, Ivar. Erling, Vårdal. Efficiency Losses in milk marketing boards – the importance of exports. *Nordic Journal of Political Economy*. (2005).

³¹ Gaasland, Ivar. "Agriculture versus fish—Norway in WTO." *Food Policy* 34, no. 4 (2009): 393–397.

³² Nick Sitter, K. A. Eliassen. Ever Closer Cooperation? The Limits of the 'Norwegian Method' of European Integration. *Scandinavian Political Studies*, 26:2 (2003), 125–144.

³³ Gaasland, Ivar. "Agriculture versus fish—Norway in WTO." *Food Policy* 34, no. 4 (2009): 393–397.

ку оборонних технологій.³⁴ Як було зазначено вище, Норвегія постійно переймає практично всі позиції Європейського Союзу щодо питань зовнішньої політики, особливо у віддалених регіонах. Проте поблизу власних кордонів, у геополітичному розумінні, Норвегія може мати власну зовнішньополітичну позицію щодо ЄС, США, росії, Центральної та Східної Європи і країн Балтії.³⁵

Норвегія також є членом НАТО і доволі примітним. В умовах зростання внутрішнього тиску щодо зменшення витрат на оборону, Норвегія вплетена у дві окремі оборонні структури — СЗППБ/СПБО і НАТО.³⁶ Є підстави стверджувати, що в деяких сферах СПБО виступає конкурентом НАТО для Норвегії, оскільки участь в операціях ЄС відтягує на себе кошти, які країна має витратити в межах НАТО. Як наслідок, офіційний Осло має складні взаємини із безпековою структурою Європейського Союзу, оскільки дотримує політичних позицій СЗППБ, але водночас активно провадить самостійну зовнішню політику. Уряди Норвегії прагнуть брати участь у багатьох операціях ЄС, проте остерігаються надмірного розпилювання ресурсів. У разі необхідності прийняти важке рішення, Норвегія, найімовірніше, дотримуватиме курсу НАТО, а не СЗППБ, що має сенс з огляду на відсутність офіційного представництва в процесі прийняття рішень Європейського Союзу.

³⁴ Hillion, Christophe Alfred Pierre. "Norway and the changing common foreign and security policy of the European Union." *NUPI Report* (2019).

³⁵ Archer, Clive. *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*. Routledge, 2004.

³⁶ Там само.

РОЗДІЛ 4:

АНАЛІЗ ЗАСТОСОВНОСТІ КОМПОНЕНТІВ ІНТЕГРАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

4.1 Обмежена застосовність норвезької моделі

Україна і Норвегія — різні країни. Справедливо також зазначити, що Україна не стане членом ЄС в осяжній перспективі, щонайменше протягом наступного десятиліття. Враховуючи повільний, але стабільний прогрес реформ в Україні, конкретніший і значно ймовірніший сценарій для ЄС із точки зору політичної прийнятності радше полягає в розширенні асоційованого статусу. Оскільки обставини Норвегії та України суттєво відрізняються, пряме перенесення норвезької моделі на Україну видається неможливим. При цьому цілком резонно проаналізувати застосовність окремих складових норвезької моделі з метою визначення потенціалу їх застосування в Україні у практичній площині. Оскільки Україна дотримується курсу на європейську інтеграцію, існує кілька очевидних економічних і політичних чинників, про які йтиметься в наступних розділах.

4.1.1 Різні вагові категорії в економіці

У ресурсному розумінні Норвегія є однією з найбагатших країн світу у перерахунку на

душу населення з сильною ринковою економікою та високими зарплатами.³⁷ Вона бере участь у відкритому європейському ринку праці через ЄЕЗ, що надає їй можливість залучати робочу силу з Європейського Союзу та третіх країн, залежно від рівня кваліфікації робітників. Також між Україною і Норвегією існують значні відмінності в русі робочої сили. Джерелом робочої сили для Норвегії виступає європейський ринок праці,³⁸ тоді як Україна здебільшого є експортером робочої сили.³⁹ Норвегія — невелика й заможна скандинавська нація з населенням близько 4 млн осіб, де безробіття низьке, а зарплати одні з найкращих у Європі.⁴⁰ Ситуація в Україні докорінна інша. Хоча рівень оплати праці в країні зростає, він значно відстає від ЄС.⁴¹

4.1.2 Політичні відмінності

Чи не найважливіша відмінність між двома моделями взаємин криється у підвалинах усієї взаємодії з Європейським Союзом, оскільки офіційні Осло та Київ підходять до питання європейської інтеграції з двох абсолютно різних політичних точок зору. Нинішня норвезька модель існує лише внаслідок того, що більшість

³⁷ Archer, Clive. *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*. Routledge, 2004.

³⁸ Stiftung, Bertelsmann, ed. *A Fair Deal on Talent-Fostering Just Migration Governance: Lessons from Around the Globe*. Verlag Bertelsmann Stiftung, 2015.

³⁹ Emerson, Michael. *Movchan, Veronika. Deepening EU-Ukrainian Relations: Updating and Upgrading in the Shadow of Covid-19*. CEPS, Brussels Institute for Economic Research and Policy Consulting (IER), Kyiv. Rowman & Littlefield International, London. (2021).

⁴⁰ Bratsberg, Bernt, Oddbjorn Raaum, and Knut Roed. "Immigrant labor market integration across admission classes." (2017).

⁴¹ Там само.

суспільства країни історично виступала проти членства в ЄС. Як наслідок, норвезька модель була розроблена з нуля, щоб утримати країну від вступу до Європейського Союзу і водночас запозичити якомога більше елементів інтеграції з економічних міркувань. Коли йдеться про застосовність цього підходу для України, у край необхідності розглядати складові інтеграції саме крізь цю призму. Вона дозволяє помітити суттєву відмінність від України, в якій переважна більшість населення виступає за вступ до ЄС.

Іншим важливим моментом політичних суперечок при обговоренні двох моделей є політичні системи, що виступають їхнім фундаментом. Як було встановлено вище, політична система Норвегії налаштована на формування консенсусної коаліції в парламенті. Отже, норвезька модель існує здебільшого в результаті парламентського компромісу, чого не скажеш про українську систему. Остання часто-густо не ґрунтується на консенсусі; фактично політичні партії здебільшого позбавлені будь-якої ідеології, а радше виступають засобом реалізації особистих політичних уподобань лідера.⁴²

Важливо також пам'ятати, що оскільки процес інтеграції до Європейського Союзу значно розвинувся відтоді як Норвегія відмовилася йти цим шляхом у 1972 році, здається, що часи вибіркового підходу до запровадження політики ЄС скінчилися. Брюссель неодноразово висловлював невдоволення таким методом інтеграції і дав зрозуміти, що іншим державам, які прагнуть вступити до Європейського Союзу, не слід його використовувати. Відповідно, Україна повинна вести перемовини на основі «комплексного меню» інтеграції з ЄС, хай навіть розподіленого на етапи. У звіті Івара Гасланда йдеться, що ад гок політика Норвегії в галузі сільського господарства та рибальства мимоволі негативно позначається на інших секторах норвезької економіки. Варто також зазначити, що ад гок сільськогосподарська

політика Норвегії є продуктом минулої епохи вибіркового запровадження політики ЄС, а тому ця система не може бути застосована до України. Ситуація останньої відрізняється, а тому, враховуючи праглість населення до «комплексного меню» європейської інтеграції, цим потрібно користуватися.

Що також має помітне значення, то це значна, хоча й, вочевидь, асиметрична, інтеграційна апатія, яку відчують як ЄС, так і Україна. Офіційний Київ намагається зміцнити свої позиції на ринку ЄС, щоб покращити торговельне, а отже, й економічне становище, тоді як Європейський Союз виграє від українських реформ, оскільки це надає йому більше контролю над політичними процесами в Україні. Перед останньою наразі постало таке питання: у яких сферах політики рівень інтеграції можна покращити?

4.2 Компоненти для розгляду України

4.2.1 Економічний компонент

Найбільша проблема відносин між ЄС та Україною полягає у відсутності комітології ЄС у взаєминах з офіційним Києвом. Не існує практично жодного нагляду з боку Брюсселя за реформами в межах УА/ПВЗВТ. Угода про асоціацію (УА) та Поглиблена і всеохопна зона вільної торгівлі (ПВЗВТ) для України є великими та складними угодами, сфера дії яких виходить далеко за межі стандартної Угоди про вільну торгівлю. Як було зазначено вище, Норвегія досягла показника в 75% у реалізації Угоди про ЄЕЗ і запозиченні *acquis* ЄС, тоді як Угода про асоціацію/ПВЗВТ України фактично виходить за межі інкорпорації *acquis* і встановлює планку на рівні 95%. ПВЗВТ також охоплює сільське господарство, рибальство, оподаткування та певну співпрацю у СЗППБ —

⁴² Emerson, Michael. Movchan, Veronika. Deepening EU-Ukrainian Relations: Updating and Upgrading in the Shadow of Covid-19. CEPS, Brussels Institute for Economic Research and Policy Consulting (IER), Kyiv. Rowman & Littlefield International, London. (2021).

царини політики, які у випадку Норвегії не фігурують.⁴³

Система вирішення торговельних спорів є надто заплутаною, й Україні доводиться звертатися до Ради асоціації для вирішення проблем. Окрім того, майже кожен розділ ПВЗВТ має власний метод інтеграції та тлумачення *acquis*, що ще більше ускладнює взаємини. Ситуація Норвегії разуче відрізняється: спори за її участі розглядають безпосередньо в Суді ЄАВТ. А. Дубела виявив, що поточний формат УА/ПВЗВТ «не включає єдиного "горизонтального" механізму щодо умов доступу до ринку та поступової інтеграції до ринку ЄС».⁴⁴

Іншими словами, Україна має одну з найдалекосіяжніших угод про економічну інтеграцію, але представленість інтересів України у цьому процесі надзвичайно низька. У цьому контексті інтеграція Норвегії до Спільного ринку ЄС може стати орієнтиром ширшої часткової інтеграції України в Європейський Союз з поправкою на те, що для офіційного Києва входження до Спільного ринку є проміжною, а не кінцевою метою. Отже, потенційна участь України в Спільному ринку може бути спрямована на підвищення її шансів на повноцінне членство в ЄС.

4.2.2 Шенгенський компонент

Як було зазначено вище, умови вступу Норвегії до Шенгенської зони залежали від двох окремих, але однаково важливих чинників. По-перше, на той момент заявка на вступ до Шенгенської зони формально не була інтегрована в політику ЄС, а по-друге, Норвегія вже була членом Північного паспортного союзу, що стало аргументом на користь приєднання решти скандинавських країн після вступу

Фінляндії, Швеції та Данії до ЄС. У випадку з Україною ситуація зовсім інша. Доступ до Шенгенської угоди тепер глибоко вкорінений у політику ЄС через Амстердамську угоду, за якою всі нечлени Шенгенської угоди будуть інтегровані до неї в майбутньому.⁴⁵ Вступ до Шенгену для України можливий, але має відбутися за зовсім інших обставин, тож норвезький метод не може слугувати джерелом натхнення.

Хоча приєднання до Шенгенської зони наразі не можливе, Україна може спробувати отримати доступ до Шенгенської інформаційної системи з метою зменшення перешкод на кордоні з ЄС. Ці потенційні зміни можуть підштовхнути Україну до проведення масштабних реформ у судовій та антикорупційній сферах. Процес суттєвих реформ, пов'язаних із судовою та антикорупційною царинами, уже був запущений після лібералізації візового режиму для України. Тоді План дій з лібералізації візового режиму передбачив широкий спектр реформ у цій галузі і вже довів, що Україна може претендувати на далекосяжні цілі у відносинах з ЄС.

4.2.3 Оборонний компонент

Під час зустрічей із представниками ЄС для України буде дуже важливо спрямовувати дискусію в конструктивне русло в усіх сферах політики. Співробітництво в галузі безпеки є одним із найбільших активів України в цьому сенсі. Україна також має одні з найбільших і найпотужніших збройних сил Європи, які продовжують адаптувати свою структуру до європейських стандартів. Оскільки членство в НАТО для офіційного Києва є ще однією віддаленою перспективою, можна приділити більше уваги іншим сферам оборонної співпраці.

⁴³ Duleba, Alexander. "Differentiated European Integration of Ukraine in Comparative Perspective." *East European Politics and Societies: and Cultures*, 2021. <https://doi.org/10.1177/08883254211005179>

⁴⁴ Duleba, Alexander. "Differentiated European Integration of Ukraine in Comparative Perspective." *East European Politics and Societies: and Cultures*, 2021. <https://doi.org/10.1177/08883254211005179>

⁴⁵ Elliasen, Kjell A., and Nick Sitter. "The Quiet European: Norway's Quasi-Membership of the European Union." *La Grande Europe* (2004).

Україна могла б спробувати далі інтегруватися в СЗППБ, адже це позитивно впливає на інші сектори європейської інтеграції, як от долучення до Спільного ринку.⁴⁶ На відміну від Норвегії, Україна не є членом НАТО і не стикається з дилемою безпеки на зразок норвезької.⁴⁷ Через ЄЕЗ Норвегія проводить регулярні зустрічі з Європейським Союзом для обговорення політичних питань на зразок розширення ЄС і Брекзиту.⁴⁸ На практиці, враховуючи вищезазначені зв'язки із СЗППБ та Спільним ринком, Норвегія мимоволі долучається до деяких європейських дискусій у сфері безпеки та оборони. У певному сенсі, що більше третя сторона, яка не є членом ЄС, економічно пов'язана з Європейським Союзом, то більшим має бути обопільне включення таких держав до обговорення СЗППБ та СПБО.

Іншим варіантом оборонної інтеграції може стати укладення угоди, подібної до Угоди про стратегічне партнерство, яку Канада має з ЄС.⁴⁹ Слід зазначити, що посилення співпраці в межах СЗППБ може зрештою зашкодити, якщо одного дня членство в НАТО стане реальним для України, адже тоді перед нею може постати «норвезька дилема безпеки». У довгостроковій перспективі ад гок підхід міг би зробити позицію України більш гнучкою, зменшивши фінансові зобов'язання щодо операцій СЗППБ і СПБО, що дозволило б розширити співпрацю з НАТО в майбутньому.

⁴⁶ Hillion, Christophe Alfred Pierre. "Norway and the changing common foreign and security policy of the European Union." NUPI Report (2019).

⁴⁷ Archer, Clive. *Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004*. Routledge, 2004.

⁴⁸ Hillion, Christophe Alfred Pierre. "Norway and the changing common foreign and security policy of the European Union." NUPI Report (2019).

⁴⁹ Hillion, Christophe Alfred Pierre. "Norway and the changing common foreign and security policy of the European Union." NUPI Report (2019).

РОЗДІЛ 5:

ВИСНОВКИ ТА ПРОГРАМНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ І ЄС

Автори доходять висновку, що, порівняно з іншими угодами ЄС про інтеграцію із третіми країнами, Угода про асоціацію України характеризується найбільшою структурною асиметрією, себто найбільшим розривом між максимальним обсягом *acquis*, який Україна має інкорпорувати у своє національне законодавство, з одного боку, та найнижчим рівнем інституційної участі України у формуванні політики в ЄС, з іншого.⁵⁰ Згідно з вищевказаним, обидві сторони виграють від розширення двосторонньої співпраці. Щоб відновити взаємне прагнення до подальшої інтеграції, Україна і ЄС повинні знайти креативні шляхи розширення співробітництва за межі чинних рамок Угоди про асоціацію та ПВЗВТ. Хоча потенціал останніх ще не був повністю використаний, стає дедалі очевиднішим, що нинішня угода не відповідає амбіціям України та деяких країн ЄС. Саме тому модель Норвегії може виявитися цікавим шляхом для покрокової інтеграції з повним доступом до ядра ЄС — Спільного ринку. Завдяки Угоді про асоціацію та ПВЗВТ Україна вже отримує частковий доступ до нього, утім поточна модель не дає Україні права на доступ до чотирьох свобод.

ПРОГРАМНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ЄС

- ЄС слід подумати над шляхами розширення поточних рамок взаємин з офіційним Києвом, аби відобразити рівень їхньої амбітності. Норвезька модель інтеграції може слугувати цікавим напрямом для роздумів. Конкретніше кажучи, повноцінний доступ до Спільного ринку, а отже, і до чотирьох свобод міг би стати проміжним елементом між поточною Угодою про асоціацію та майбутнім членством.
- Україні потрібен посилений режим нагляду з боку Європейського Союзу для сприяння процесу реформ і гармонізації законодавства. Посилений режим нагляду також означає, що ЄС зобов'язується більше підтримувати Україну, якщо остання досягне поступу на цьому шляху.
- Система вирішення спорів в межах Угоди про асоціацію/ПВЗВТ з Україною є надто заплутаною, і цей вкрай бюрократизований процес потребує виправлення. Торговельні суперечки Норвегії надходять безпосередньо до Суду ЄАВТ, тоді як спори за участі України проходять через Раду асоціації. Потенційно цю проблему можна вирішити шляхом створення ад гок суду для України або її долучення до вже створеної інстанції, як-от Суду ЄАВТ.

⁵⁰ Duleba, Alexander. "Differentiated European Integration of Ukraine in Comparative Perspective." *East European Politics and Societies: and Cultures*, 2021. <https://doi.org/10.1177/08883254211005179>

- Україні однозначно слід дозволити приєднатися до екологічних ініціатив у тандемі з ЄС подібно до того, як це змогла зробити Норвегія. Поточна дискусія за участю України в межах Європейського зеленого курсу може стати пробним каменем для спільних ініціатив щодо захисту довкілля.
- Україну слід запросити до подальшої участі в оборонних операціях ЄС і СРБО, які задіюють засоби НАТО. Окрім того, Україні слід надати такі ж оперативні права, як і державам-членам ЄС, щодо участі та планування. З Україною слід проводити консультації в Політичному та безпековому комітеті ЄС із правом висловлювати позицію, вносити пропозиції та мати доступ до інформації і документації.
- Україна повинна продовжувати розвивати прогрес у виконанні Угоди про асоціацію та співробітництво у межах СРБО/СЗППБ. Офіційному Києву слід робити ставку на будь-яке співробітництво в галузі безпеки, яке пропонує Європейський Союз, і вимагати більшого. Глухий кут у співпраці з НАТО повинен призвести до посилення безпекової співпраці з ЄС.
- Україна має наводити аргумент, що, з огляду на її дедалі тіснішу економічну інтеграцію з Європейським Союзом, оборонний аспект також слід враховувати, за аналогією з норвезьким форматом участі в обговоренні СЗППБ через механізм ЄЕЗ.

ПРОГРАМНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

- Україні варто врахувати норвезьку модель часткової інтеграції, особливо з економічного кута зору. Кейс Норвегії, яка входить до Спільного ринку ЄС і користується з чотирьох свобод, має надихнути Україну на розширення співпраці з Європейським Союзом. Щоб активізувати ділові зв'язки між ЄС та Україною, а також інвестиції з ЄС, офіційному Києву слід прагнути повного доступу до Спільного ринку та чотирьох свобод. Це значно прискорить фактичну європейську інтеграцію і створить необхідні умови для визнання європейської перспективи України.
- Надалі Україні потрібно донести думку, що брак нагляду з боку ЄС шкодить процесу реформ. Досвід із Планом дій щодо лібералізації візового режиму засвідчив, що існування офіційного наглядового механізму забезпечує зацікавленість у прискоренні поступу в разі, якщо необхідні умови виконано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Archer, Clive.** Norway outside the European Union: Norway and European integration from 1994 to 2004. Routledge, 2004
- Bratsberg, Bernt, Oddbjorn Raaum, and Knut Roed.** "Immigrant labor market integration across admission classes." (2017).
- Cullen, Peter.** "The schengen agreement with Iceland and Norway: Its main features." In ERA Forum, vol. 2, no. 4, pp. 71–75. Springer-Verlag, 2001
- Duleba, Alexander.** "Differentiated European Integration of Ukraine in Comparative Perspective." East European Politics and Societies: and Cultures, 2021. <https://doi.org/10.1177/08883254211005179> .
- Eliassen, Kjell A., and Nick Sitter.** "Ever closer cooperation? The limits of the 'Norwegian method' of European integration." Scandinavian Political Studies 26, no. 2 (2003): 125–144.
- Eliassen, Kjell A., and Nick Sitter.** "The Quiet European: Norway's Quasi-Membership of the European Union." La Grande Europe (2004).
- Emerson, Michael. Movchan, Veronika.** Deepening EU-Ukrainian Relations: Updating and Upgrading in the Shadow of Covid-19. CEPS, Brussels Institute for Economic Research and Policy Consulting (IER), Kyiv. Rowman & Littlefield International, London. (2021)
- Fossum, John Erik.** "Representation under Hegemony?: On Norway's relationship to the EU." In The European Union's Non-Members, pp. 153–172. Routledge, 2015.
- Fossum, John Erik.** "What is the Norway model? Mode of affiliation or political compromise?." The Political Quarterly 90, no. 2 (2019): 266–273.
- Gaasland, Ivar.** "Agriculture versus fish–Norway in WTO." Food Policy 34, no. 4 (2009): 393–397.
- Gratrud, Torgeir.** Norwegian special forces: Their role in future counterinsurgency operations. ARMY WAR COLL CARLISLE BARRACKS PA, 2009.

- Haugevik, Kristin. Diplomacy through the backdoor: Norway and the bilateral route to EU decision-making. *Global Affairs*, 3:3, 277-291. DOI: 10.1080/23340460.2017.1378586
- Hillion, Christophe Alfred Pierre. "Norway and the changing common foreign and security policy of the European Union." *NUPI Report* (2019).
- Østerud, Øyvind. "Introduction: the peculiarities of Norway." *Western European Politics* 28, no. 4 (2005): 705-720.
- Palienko, Maksim, and Oleksii Lyulyov. "The impact of social factors on macroeconomic stability: empirical evidence for Ukraine and European Union countries." *SocioEconomic Challenges* 2, Iss. 1 (2018): 103-116.
- Piotr, Kobza. "Norway's Attitudes to European Integration Within Foreign Policy: Dilemmas of Non-EU European States in the Light of Developing the EU's Common Foreign and Security Policy." *Stosunki Międzynarodowe* 56, no. 1 (2020): 25-38.
- Rolf Jens Brunstad, Ivar Gaasland, Vårdal Erling. Efficiency Losses in milk marketing boards – the importance of exports. *Nordic Journal of Political Economy*. (2005)
- Shpak, Nestor, Ihor Kulyniak, Maryana Gvozdz, Jolita Vveinhardt, and Natalia Horbal. "Formulation of development strategies for regional agricultural resource potential: The ukrainian case." *Resources* 10, no. 6 (2021): 57
- Stiftung, Bertelsmann, ed. *A Fair Deal on Talent-Fostering Just Migration Governance: Lessons from Around the Globe*. Verlag Bertelsmann Stiftung, 2015

ПРО ЦЕНТР «НОВА ЄВРОПА»

Центр «Нова Європа» (ЦНЄ) заснований у 2017 році як незалежний аналітичний центр. Попри новий бренд, він базується на досвіді команди, яка разом працює з 2009 року (раніше в рамках Інституту світової політики). Аналітики Центру «Нова Європа» стали впізнаваними, адже запропонували якісний аналітичний продукт із питань зовнішньої політики України та безпеки в регіоні, поєднавши його з активними та ефективними зусиллями з адвокатування.

Бачення Центру «Нова Європа» максимально наближене до бачення майбутнього Української держави більшістю громадян: Україна повинна бути інтегрованою в Євросоюз і НАТО. Під інтеграцією ми вбачаємо не стільки формалізоване членство, скільки запозичення найкращих стандартів і практик для фактичної належності України до євроатлантичного ціннісного простору.

Докладніше про Центр «Нова Європа»: neweurope.org.ua